



**Özgün Makale (Derleme)**

**Unique Article (Review)**

*Geliş Tarihi – Submitted: 30.11.2020*

*Kabul Tarihi – Accepted: 26.12.2020*

Atıf Bilgisi / Reference Information

Akmeşe, E. (2020). Doğu - batı karşıtlığı bağlamında yaşamın kıyısında filmdeki kurgusal karakterler üzerine eleştirel bir analiz. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 208-222.

## **DOĞU - BATI KARŞITLIĞI BAĞLAMINDA YAŞAMIN KIYISINDA FİLMİNDEKİ KURGUSAL KARAKTERLER ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR ANALİZ**

**Eşref AKMEŞE<sup>1</sup>**

### **ÖZET**

Filmlerde karakterlerin fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik açılardan karşıtlıklar üzerinden kurgulanması oldukça işlevsel bir yöntem olarak bilinmektedir. Kültür, zihniyet ve ideoloji gibi ayrımları vurgulamak açısından karşıtlıkların inşa edilmesi filmlerde verilmek istenen iletilerin somutlaştırılmasında etkili bir kurgu tekniğidir. Bu yaklaşımla bir kültürün bir başka kültüre karşı üstün tutulması inşa edilen karakterlerin özelliklerine içerilerek somutlaştırılabilmektedir. Bu doğrultuda olumlu ve olumsuz karakterlerin inşası filmin bütünselliği içinde yönetmenin düşüncelerinin ifade edilmesi ve filmsel iletilerin somutlaştırılmasının temel göstergeleri arasında bulunmaktadır. Filmlerde karşıtlıkların kullanılmasıyla oluşturulan karakterler, yönetmenin perspektifine bağlı olarak ötekileştirme pratiklerinin inşa edilmesine yol açabilmektedir. Göçmen Türk bir ailenin Almanya'da yetişen üyesi olan Fatih Akın yönetmen ve senarist olarak filmlerinde, kültürel karşıtlıklara yoğun şekilde yer vermektedir. Kültürel farklılıkları genel olarak doğu-batı ayrımı üzerinden kurgulayan Akın, Batılı bir

---

<sup>1</sup> Araştırma Görevlisi Dr. İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, e-posta: esrefakmese@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0906-8928

perspektifle doğulu karakterleri inşa etmektedir. Bu bağlamda Akın'ın kültürel düzlemde karşıtlıklar üzerinden kurguladığı karakterler, Doğu'ya yönelik oryantalist söylemi çağrıştırmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Akın'ın Türkçe'ye *Yaşamın Kıyısında* adıyla çevrilen, *Auf der anderen Seite* (2007), adlı filmdeki, karakter kurguları, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik düzlemde eleştirel bir yaklaşımla analiz edilmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Karşıtlıklar, Doğu-Batı, Oryantalizm, Ötekileştirme, Karakter Analizleri

## **A CRITICAL ANALYSIS OF FICTIONAL CHARACTERS OF THE FILM THE EDGE OF HEAVEN IN THE CONTEXT OF EAST WEST CONTRADICTION**

### **ABSTRACT**

Fictionalizing the characters through contrasts of physiological, psychological and sociological aspects is known considerably as a functional method. Constructing contrasts in terms of emphasizing differences such as culture, mentality and ideology is an effective editing technique for embodying the messages to be given in films. With this approach, keeping one culture superior to another can be embodied by being included the traits of the constructed characters. In this direction, the construction of positive and negative characters is among the basic indicators of expressing the director's thoughts and concretizing the filmic messages in the integrity of the film. Characters constructed by using contrasts in films can lead to marginalization depending on the director's perspective. Fatih Akın, grew up in Germany as a member of a Turkish immigrant family, uses cultural contrasts intensively in his films as a director and scenarist. Fictionalizing cultural differences generally on the basis of the east-west contradiction, Akın constructs eastern characters with a western perspective. In this context, the characters that Akın constructs through the cultural contrasts evoke the orientalist discourse towards the East. Accordingly in this study, the character fictions in *Auf der anderen Seite* (2007), which is translated into Turkish as *Yaşamın Kıyısında*, are analyzed with a critical approach in physiological, psychological and sociological bases.

**Keywords:** Contrasts, East-West, Orientalism, Marginalization, Character Analysis

## GİRİŞ

Her sanat eseri yaratıcısının yaşama bakışı ile şekillenir. Sinema bu durumun hayat bulduğu en önemli mecralardan biridir. Görsel ve işitsel unsurların kullanımının sağladığı avantajlar ve çok boyutlu kurgu imkânları barındıran sinema filmleri, yönetmenlere vermek istedikleri mesajları iletmek için geniş olanaklar sağlamaktadır. Filmlerde iletilerin oluşturulmasında önemli unsurlardan biri de anlatı yapısının temel öğeleri içinde yer alan senaryodur. Senaryo anlatılmak istenen hikâyenin en etkin şekilde amaca hizmet etmesi doğrultusunda yazılmaya çalışılır. Senaryo yazımı önemli ölçüde yaratılan karakterlerin inşasıyla şekillenir ve karakterler aracılığıyla çeşitli toplumsal kesimler “temsil” edilir. Bu doğrultuda kurgulanan karakterlerin yapısal özellikleri filmlerde inşa edilen söylemin belirleyici unsurları olarak ideolojik iletiler içerir. Bu anlamda filmlerde kurgulanan ana ve yan karakterler filmsel iletilerin somutlaştırılması için temel göstergeleri oluşturur.

Türkiye’den Almanya’ya 1960’lı yıllarda göç eden işçi bir ailenin mensubu olan Alman yönetmen ve senarist Fatih Akın’ın, filmlerinde kurgulanan karakterler tartışmaya açık göçmen imajları barındırmaktadır. Bu bağlamda Akın’ın filmlerinde kurgulanan doğulu<sup>2</sup> karakterlerin ötekileştirildiği görülmektedir. Bu doğrultuda Akın’ın “Auf der anderen Seite” (Yaşamın Kıyısında), adlı filmi kurgulanan karakterlerin ötekileştirilmesi ve inşa edilen göçmen imajları açısından dikkat çekmektedir. Türk ve Alman “temselleri”nin doğu-batı ekseninde hayat bulduğu ve her iki coğrafyanın kültürel olarak da karşı karşıya getirildiği *Yaşamın Kıyısında* birçok ulusal ve uluslararası ödüle layık görülmüştür.<sup>3</sup> Başarısı sinema alanındaki belli başlı ödüllerle tescillenen *Yaşamın Kıyısında* filmi, farklı kültür ve yaşam tarzlarının karşılaştırılması açısından ilgi çektiği kadar ötekileştirme pratikleri açısından da dikkat çekmektedir.

Almanya’daki kültürel atmosfer içinde yetişen ancak göçmen bir ailenin mensubu olmanın etkilerini belirli ölçüde filmlerine yansıtan Akın’ın inşa ettiği karakterler, farklı kültürlere mensup bireylerin karşılaşması çerçevesinde oluşturulmaktadır. Bu doğrultuda senaryosu kurgulanan *Yaşamın Kıyısında* adlı filmde Akın’ın karakterlerini oryantalist bir perspektifle inşa ettiği ve doğulu karakterleri öteki olarak

<sup>2</sup> Çalışmada, “Doğu” ve “Doğulu” kavramları oryantalist literatürdeki anlamları göz önünde bulundurularak, kullanılmaktadır.

<sup>3</sup> Bkz. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Yaşamın\\_Kıyısında\\_\(film,\\_2007\)#Ödüller](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yaşamın_Kıyısında_(film,_2007)#Ödüller)

konumlandığı görülmektedir. Bu noktadan bakıldığında *Yaşamın Kıyısında* adlı filmi önemli kılan temel unsurlardan biri, Akın'ın inşa ettiği Doğulu karakterleri genel olarak Batılı bir gözle ele alması ve belli şablonlar içinde stereotiplere hapsederek kimi zaman karikatürleştirmesidir. *Yaşamın Kıyısında* adlı filmde kurgulanan karakterler farklı kültürlerle mensup insan anlayışlarını belli bir bakış açısıyla tasvir etmektedir. Fatih Akın, bir söyleşisinde “*Filmdeki altı karakterin tümü benim içimdeki yanları temsil ediyor*” (Behrens & Töteberg 2013, s.168), diyerek iki farklı kültürle ilişkisini somutlaştırmaktadır. Bu doğrultuda filmdeki karakterlerin analizi, yönetmenin farklı kültürlerle bakışının belirginleştirilmesi ve filmde sunulan iletilerin somutlaştırılması için elverişli olanaklar sağlamaktadır.

## ORYANTALİST PERSPEKTİF

Tarih boyunca bütün toplumlarda çeşitli şekillerde de görülen ve çeşitli yol ve yöntemlerle yapılan ötekileştirme pratiklerini hayata geçirmek için birçok gerekçe bulunabilmektedir (Güvenç, 2011, s.27). Kadim bir olgunun ifadesi olan ötekilik, günümüzde kavramsal düzeyde daha çok; kimlik, inanç, ideoloji, cinsel tercihler ve coğrafya benzeri aidiyetler üzerinden irdelenmektedir (Uluç, 2009, s.32). Toplamların birbirlerini ötekileştirerek kendilerini farklılıklar üzerinden tanımlamaları tarihsel olarak çok eski bir olguyu ifade eder. Tarihsel açıdan, ilk insan topluluklarının oluştuğu dönemlere kadar izleri sürülebilir ötekileştirme pratiğinin birçok tanımı bulunmaktadır. Söz konusu tanımların ortak özelliği, “biz”den olmayan ve “biz”e benzemeyenlerin negatif biçimde konumlandırılmasıdır. Temel olarak kendini yüceltme adına karşıtını aşağılama eğilimiyle açıklanabilecek nitelikte olan ötekileştirme yaklaşımı, oryantalist perspektif söz konusu olduğunda coğrafi olarak doğu - batı karşıtlığını, kültür ve zihniyet farklarını kapsayan ancak çok daha minimal farklılıkları da barındıran bir eğilimdir.

Klasik anlamıyla Doğu kültürü, dilleri, tarihi gibi alanlara dair araştırmaları ifade eden oryantalizm, daha özel anlamıyla, Edward Said'in 1978 de yayınlanan ve çığır açıcı olarak değerlendirilen çalışmasının ardından, Batı'nın kendi kimliğini ifade etmesinin, kendisini tanımlayıp eylemini meşrulaştırmasının dolayımı, ideolojik ve kültürel yolu biçiminde tanımlanmaktadır (Cevizci, 2003, s.301). Ötekiliğin inşasında önemli bir paradigma olarak kabul edilen oryantalizm, Said'in ifadesiyle “Şarkla - Şark-hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğretmek,

oraya yerleşerek, onu yöneterek - uğraşan ortak kurum olarak, kısacası şarka egemen olmakta, Şarkı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetke kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir” (2004, s. 13). Buradan hareketle Doğu'nun “reel” gerçekliğinin Batı'nın süzgecinden geçirilerek temsiller yoluyla inşa edilmesi oryantalist perspektifi açıklar. James Clifford'a göre, “Said oryantalizmi asla tanımlamaz, daha ziyade farklı ve her zaman birbiriyle uyumlu olmayan çeşitli bakış açılarından nitelendirir ve işaret eder” (Clifford, 2007, s.139). Bu anlamda oryantalist perspektifle Doğu birçok boyutta tanımlanırken Batı da Doğu'nun karşıtı olarak tanımlanmaktadır. Ötekileştirme kavramının içerdiği “biz”in dışında olan “öteki”dir ve “öteki” “biz” olmayandır dolayısıyla bizden olmayan bizden aşağıdır yaklaşımı oryantalist perspektife de içkindir. Bu anlamda Batı doğudan farklı olarak konumlandırılır ve bu çerçevede Doğu temsilleri oluşturulur. Oryantalist perspektifle inşa edilen temsillerle Doğu ve Doğulular genellikle olumsuz biçimde tanımlanır. Bu doğrultuda oryantalist perspektifle üretilen söylemler Doğu'yu sürekli olarak yeniden inşa eder ve bu ötekileştirici bir perspektife dönüşür.

## YÖNTEM

Film karakterleri, toplumsal yapı içinde var olan ya da var olabilecek insan modellerinin sinematik olanaklarla inşa edilmesiyle oluşturulur. Seymour Chatman'a göre, uygulanabilirliği olan bir karakter kuramı, karakterleri salt olay örgüsünün işlevsel birer aracı olarak değil, özerk birer varlık olarak ele almalıdır (2009, s.111). Bu anlamda uygulanabilir bir karakter teorisi film karakterlerini olay örgüsü içinde özerk varlıklar olarak varsayar. Bu bağlamda film içinde özerk birer unsur olan karakterlerin analizi, filmin olay örgüsünün anlaşılmasına katkı sunar. Bir filmdeki karakterler en belirleyici unsurların başında yer alır. Syd Field'in ifadesiyle, karakter, senaryonun, en temel dayanağı, temel taşı, kalbi, ruhu ve sinir sistemidir. (2013, s.66). Filmlerde yaratılan kurgusal karakterler ana ve yan karakterler olarak tasnif edilmektedir. Bu doğrultuda yan karakterler ana karakterleri destekleyen yardımcı figürler olarak anlatıda anlamın oluşmasına katkı sunarlar. Semir Aslanyürek'in ifadesiyle, “Karakter en basit tanımıyla, insanın faaliyetleri ve yaşam koşullarıyla bağımlı olan ve söz konusu insana özgü davranışlarında kendini gösteren, sabit sosyal ve psikolojik özelliklerin tümüdür”(2004, s.102). Film senaryolarında olay örgüsü karakterler hakkındaki gerçekliğin ortaya çıkarılması bağlamında tasarlanır. Karakterlerin eylemleri ve belirli olaylar karşısındaki

tutumları temel yapılarını somutlaştırır (Field, 2013, s.63). Bir karakterin esas olarak fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik olmak üzere üç boyutu bulunur. Karakterizasyonu oluşturan unsurlar insanların farklı özelliklerini yansıtır ancak üç boyut da birbirlerine bağlıdır (Egri, 1960, s.36-37). Bu anlamda insanın davranışlarının anlaşılması, fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik boyutların göz önüne alınmasını gerekli kılar. Bu doğrultuda çalışmada filmde inşa edilen altı karakter, fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik boyutlarda analiz edilmektedir. Bu çalışma kapsamında filmde yer alan altı karakter üzerinden analiz yapılmış ve yönetmenin karakterler üzerinden kurguladığı oryantalist bakış açısı değerlendirilmiştir.

## **ÇALIŞMAYA AİT BULGULAR**

Film yaşamları kesişen altı kişinin öyküleri etrafında gelişir. Bremen’de yaşayan yaşlı bir Türk olan Ali Aksu, kızı Ayten’i okutmaya çalışan hayat kadını Yeter’i para vaadiyle birlikte yaşamaya ikna eder. Yeter, Ali’nin aşırı istekleri ve kıskançlık krizleri karşısında evi terk etmeye karar verir. Ali öfkelenir ve Yeter’i tokatlayarak düşüp ölmesine yol açar. Ali’nin Alman dili profesörü olan oğlu Nejat, Yeter’in yaşam öyküsünden etkilenir ve Ayten’i aramak için Türkiye’ye gider. Türkiye’den “politik nedenlerle” kaçan Ayten Almanya’da üniversite öğrencisi Lotte ile tanışır ve iltica sürecinde onun yanında saklanır. Lotte’nin annesi Susanne, bu durumdan huzursuz olur. İltica talebi red edilen Ayten Türkiye’ye geri gönderilince, Lotte onun peşinden İstanbul’a gider. İstanbul’da Ayten’e yardım etmeye çalışan Lotte bir sokak çocuğu tarafından öldürülür. Lotte’nin annesi İstanbul’a gelip kızının yaşadığı mekanları gezer ve Ayten’i hapisanede ziyaret eder. Lotte’nin annesi Ayten’i aramayı sürdüren Nejat ile tanışır. Nejat Almanya’daki hapisaneden çıkıp Trabzon’a yerleşen babasını ziyaret eder. Bu çerçevede Almanya ve Türkiye’den altı karakter etrafında şekillenen film, söz konusu kişilerin birbiriyle kesişen öykülerini, kültürel karşıtlıklar, anne-kız ve baba-oğul ilişkileri bağlamında ele alır. Üç bölümden oluşan film Almanya ve Türkiye’de geçer.

### **Yeter’in Ölümü**

Film üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Yeter’in ölümü anlatılır. Almanya’da geçen bu bölümde, emekli bir dul olan Karadenizli Ali (Tuncel Kurtiz), aşık olduğu fahişe Yeter (Nursel Köse) ve Ali’nin oğlu Nejat’ın (Baki Davran) öyküsü anlatılır. Ali Yeter’i tanıdıktan bir süre sonra, ona fuhuşu bırakıp kendisiyle yaşamasını teklif eder.

Yeter mesleği yüzünden maruz kaldığı tehditlerin de etkisiyle Ali'nin vereceği para karşılığında işi bırakmayı kabul eder. Ali'nin Alman dili profesörü olan oğlu Nejat Yeter'le tanışır. Yeter, Nejat'a, Türkiye'de Ayten adında bir kızı olduğunu; ancak, kızının onun fahişelik yaptığını bilmediğini, bir ayakkabıcıda çalıştığını sandığını anlatır. Yeter kızını çok özlediğini anlatarak Nejat'a içini döker. Bu arada, Ali, Yeter'i Nejat'tan kıskanmaya başlar. Bir gün evde yalnız oldukları sırada kavga ederlerken Yeter, Ali'den yediği şiddetli bir tokadın etkisiyle başını yere çarpar ve ölür. Ali hapse girerken, Yeter'in cenazesi, Türkiye'ye gönderilir. Babasını bir daha görmek istemeyen Nejat, Türkiye'ye giderek Yeter'in akrabalarıyla iletişime geçer ve Ayten'i bulmaya çalışır. Ayten'i bir türlü bulamayan Nejat, İstanbul'da Almanca kitaplar satan bir kitapçıyı devralır ve Ayten'i aramayı sürdürür.

### **Lotte'nin Ölümü**

Sol bir örgütün üyesi olan Ayten (Nurgül Yeşilçay), katıldığı bir eylemde polisten kaçarken telefonunu düşürür ve hücre arkadaşlarının yakalanmasına yol açar. Ayten eylem sırasında eline geçen bir tabancayı sığındığı bir apartmanın terasına saklar. Polis tarafından aranan Ayten sahte pasaport çıkararak Almanya'ya kaçar. Örgütsel yaşama uyum sağlayamayan Ayten örgüt mensuplarıyla tartışır ve kendi başının çaresine bakmak zorunda kalır. Sokaklarda yaşamaya başlayan Ayten ucuz yemek bulma umuduyla üniversite yemekhanesine gider. Kampüste yemek parası istemek için iletişim kurduğu Lotte ile (Patrycia Ziolkowska) tanışır. Lotte, Ayten'e yardım eder ve onu evine davet eder. Lotte'nin annesi Susanne (Hanna Schygulla), Ayten'i şüpheyle karşılar. Ayten ve Lotte arasında başlayan yakınlaşma aşka dönüşür. Almanya'da annesini aramayı sürdüren Ayten bir taraftan da iltica başvurusunun kabul edilmesi için uğraşır. Sığınma talebi red edilen Ayten Türkiye'ye geri gönderilir. Lotte, annesinin tüm karşı çıkışlarına rağmen Ayten'e yardım etmek için Türkiye'ye gider. Annesinin maddi desteğini kesmesiyle zor günler yaşayan Lotte, kitapçıda tanıştığı Nejat'ın kiracısı olur. Ayten'e yardım etmek için çırpınan Lotte bir avukatla görüşür ve hapisanede Ayten'le görüşmeye gider. Ayten, Lotte'ye silahı sakladığı binanın adresini vererek, silahı oradan almasını ister. Lotte silahı alıp geri dönerken kapkaça uğrar. Çantasının peşinden koşan Lotte, tiner çeken çocuklardan biri tarafından silahla vurularak öldürülür. Cenaze Almanya'ya gönderilir. Lotte'nin annesi İstanbul'a gelir ve Nejat'ı bularak, kızının odasında kalmaya başlar. Kızının yaptıklarına anlam vermeye

çalışan Susanne, bir süreliğine İstanbul'da yaşamaya karar verir. Lotte'nin ölümüyle sarsılan Ayten, pişmanlık yasasından yararlanarak hapisten çıkar.

### **Yaşamın Kıyısında**

Filmin üçüncü ve son bölümü filmle aynı adı taşır. Bu bölümde Ayten cezaevinden çıkar ve önceleri birçok konuda anlayamadığı Susanne'ı bulur. Susanne ve Ayten birbirlerini anlamaya çalışırlar, Lotte'nin kaybı onları yakınlaştırır. Diğer taraftan Susanne ve Nejat arasında bir dostluk ilişkisi gelişir. Babasının cezaevinden çıkıp Trabzon'a yerleştiğini öğrenen Nejat, baştaki katı tutumundan vazgeçerek onu görmeye karar verir. Nejat'ın babasını görmeye gitmesinde Susanne ile yaptığı duygusal konuşmalar etkili olur. Nejat, Trabzon'a gittiğinde babasının balık tutmaya gittiğini öğrenince, deniz kıyısına gider, oturur ve babasının dönüşünü beklemeye başlar. Film, Nejat'ın babasını beklediği sahneyle açık uçlu biçimde son bulur.

## **FİLMDEKİ KARAKTERLERİN FİZYOLOJİK, SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK BOYUTLARININ ANALİZLERİ**

Çalışmanın bu bölümünde filmde yer alan altı ana karakter, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlardan tasvir edilmektedir. Bu doğrultuda yönetmenin inşa ettiği karakterlerin yapısal özellikleri belirlenerek, karakterlerin gerçekleştirdiği eylemler ve yaşam pratikleri tasvir edilmekte ve filmin olay örgüsü içindeki işlevleri açıklanmaktadır. Bu bağlamda karakter analizleri üzerinden filmdeki karşıtlıklar belirlenerek, filmde inşa edilen söylem deşifre edilmekte ve yönetmenin oryantalist perspektifi somutlaştırılmaktadır.

### **Ali Aksu**

Göçmen bir Türk erkeği olarak kurgulanan Ali Aksu, emekli bir işçidir. Trabzonlu olan bu karakter "Karadenizli" stereotipi olarak dikkat çeker. Eril bir zihniyete sahip olan bu karakterin temel özellikleri arasında at yarışı oynamak, ilerleyen yaşına karşın fahişelerle düşüp kalkmak, sıklıkla alkol tüketmek, sigara kullanmak, yalan söylemek, argo sözcükler kullanmak ve kadına şiddet uygulamak gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu karakter kalp krizi geçirmesine rağmen zararlı alışkanlıklarından vazgeçmeyecek kadar da inatçıdır. Ali Aksu ilk eşinin ölümünden sonra yine evlenmiştir ancak bu evliliği yürütememiştir. Aksu, genelevde tanıdığı kadına rahat bir birliktelik vaat eder ancak, verdiği sözlere riayet etmez hatta kendi oğluna dahi



güvenmez ve oğlunun kendisini bu kadınla aldattığını düşünür. Filmde Ali Aksu'nun evde domates yetiştirmek dışında hemen hemen hiçbir olumlu özelliği verilmez. Kendi oğluyla diyalogları dahi genelde argo, küfür ve seks üzerine kaba espirilerle örülüdür. Ali Aksu çeşitli vaatlerle birlikte yaşamaya ikna ettiği hayat kadını Yeter'e şiddet uygular ve onun ölümüne yol açar. Genel olarak Ali Aksu karakterine bakıldığında, hoyratça yaşayan tipik bir "Türk erkeği" stereotipi olarak olumsuz niteliklerle inşa edildiği görülür. Bu karakter, kadını mal gibi gören, kültürsüz, ataerkil zihniyet sahibi, küfürlü konuşan, insanlara karşı güvensiz ve kadına şiddet uygulayan özellikler sergiler. Ali Aksu, filmde Doğu-Batı karşıtlığı içinde Doğu'nun negatif temsilini somutlaştıran en önemli erkek karakter olarak inşa edilir.

### **Nejat Aksu**

Otuzlu yaşlarında bir erkek olan Nejat Aksu göçmen bir işçi emeklisi olan Ali Aksu'nun oğludur. Almanya'da yaşayan Türk kökenli bir ailenin mensubu olan Nejat Aksu Alman dili profesörü olarak üniversitede çalışmaktadır. Nejat Aksu kültürlü, kadınlara karşı saygılı ve hümaniter bir karakter olarak tasvir edilir. Nejat, filmin bir sahnesinde üniversite dersliklerinde öğrencilere, Almanların en büyük düşünür ve sanatçılarından biri olarak kabul edilen Goethe hakkında ders verir. Bu durum sisteme entegre olan hatta önemli oranda Alman kültürü içinde asimile olan Nejat'ın filmde örnek kişilik ve rol model oluşturmasının açık bir göstergesini oluşturur. Nejat'ın olumlu özellikleri, fizyolojik görünümü, insanlarla sağlıklı ve empatik iletişim kurması ve ötekileri anlamaya çalışmak gibi yaklaşımlarla pekiştirilir. Babası Ali Aksu tarafından kız gibi olmakla eleştirilen Nejat, Almanlara Almanca öğretebilecek kadar önemli bir konuma yükselmiş olması ve centilmen kişiliğiyle babasının karşıtı bir karakter olarak tasvir edilir. Doğu kültürüyle yetişen baba Ali Aksu ve Batı kültürüyle yetişen oğul Nejat Aksu iki farklı kültürün karşıtlığını somutlaştıran karakterler olarak tasvir edilir. Nejat Aksu Alman kültürüne entegre olmuş ve dolayısıyla Batılılaşmış bir karakter olarak tamamen negatif olarak inşa edilen babası rolündeki Ali Aksu'nun karşıtıdır. Nejat öylesine insancıl bir karakterdir ki babasının işlediği bir cinayete kurban giden Yeter adlı 'fahişe'nin kızına yardımcı olabilmek adına, işini gücünü ve rahat yaşamını bırakıp yabancısı olduğu İstanbul'a yerleşir ve bu amaç doğrultusunda hayatını re-organize eder. Nejat, babasının kazara işlediği cinayet nedeniyle önce onunla görüşmeyi red eder ancak insancıl nitelikleri öne çıkarılan Nejat'ın merhamet duyguları ağır basar ve yaşlı babasını görmeye Trabzon'a gider. Genel olarak Nejat Aksu karakterine

## **Eşref Akmeşe**

bakıldığında, Doğu’lu köklerinden sıyrılmış, Alman kültürünü özümsemiş ve Batılılaşmış bir kişilik olarak inşa edildiği görülür. Bu karakter aynı zamanda filmdeki en ‘iyi’ ve en “olumlu” karakter olarak tasvir edilir.

### **Yeter Öztürk**

Yeter Öztürk orta yaşlı göçmen bir kadındır; hayatını bedenini pazarlayarak kazanmaktadır. Yeter Öztürk adlı karakter fahişelik yapmasının gerekçesini Türkiye’de yaşayan kızı Ayten’i okutmak olarak açıklar. Yeter Öztürk, kocasını 1978 Maraş olaylarında kaybetmiştir. Almanya’da iş olarak fuhuşu seçen Öztürk yaptığı işten herhangi bir utanç duymamaktadır. Yeter, Almanya’daki bazı kesimler tarafından, yaptığı işin Türk ve Müslümanlığa uymadığı gerekçesiyle tehdit edilmektedir. Bu durum Yeter’in Ali Aksu’nun birlikte yaşama teklifini kabul etmesini kolaylaştırır. Yeter, Ali Aksu ve diğer Türk karakterlerle kıyaslandığında daha insancıl bir kişi olarak tasvir edilir. Yeter Öztürk giyimi, kuşamı ve yaşam biçimiyle Alman kültürüne dolayısıyla Batılı yaşam tarzına entegre olmuştur ancak filmde daha fazla para kazanmak ve daha rahat bir yaşam için seçtiği meslek dolayısıyla öteki olarak konumlandırılır. Kısmen Batı kültürüne entegre olsa da eğitim düzeyinin yetersizliği ve eşinin öldürülmüş olması nedeniyle yaşadığı travma Yeter Öztürk’ün toplumsal statüsünü etkilemiştir. Yeter’in anaç duygularının öne çıkarılması, yaptığı mesleğe karşı insancıl özelliklerinin törpülenmemiş biçimde gösterilmesi ve kızına kendisinkinden daha iyi bir yaşam sunmak için mücadele etmesi, Batı kültürüne entegre olmakla ilişkisellik içinde anlamlandırılır. Bu durum Yeter’in zihinsel, fiziksel ve kültürel boyutlarda sergilediği tutum ve yaklaşımlarla somutlaştırılır.

### **Ayten Öztürk**

Ayten Öztürk, Yeter Öztürk’ün Türkiye’de yaşayan örgüt mensubu kızıdır. Üniversitede sosyoloji öğrencisi olan Ayten eylemleri, yaşam pratiği ve ilişkileriyle ‘lumpen’ bir karakter olarak tasvir edilir. Ayten, giyim kuşamı, fiziksel görünümü, sosyal ilişkileri ve söylemiyle bilinçli politik bir eylemciden ziyade lumpen ve mafyöz bir kişiliği somutlaştırır. Ayten karakteri ile gönderme yapılan politik kesimlerin temsili de aynı şekilde arabesk ve yüzeysel biçimde politiktikten öte mafyöz nitelikte çıkar ilişkileri ve klişelerden oluşan Amerikan karşıtlığıyla çerçevelenir. Ayten Öztürk yaşadığı sorunlar nedeniyle Türkiye’den kaçır. Sahte bir pasaport kullanarak Almanya’ya giren Öztürk, daha sonra tutuklanır ve ardından iltica başvurusunda bulunur. Ayten Öztürk mültecilik sürecinde mensubu olduğu örgütle çelişir, parasız ve yardımsız kalır.

Annesinin öldüğünden habersiz olan Ayten Öztürk annesine ulaşmaya çalışır. Ayten Öztürk tesadüfen tanıştığı bir Alman öğrenciyle lezbiyen ilişkiye girer, diskolarda eğlenir, uyuşturucu kullanır, misafir olarak kaldığı evde, ev sahibesine sesini yükselterek, küfürlü bir dille konuşur. Politik bilinci ve sosyoloji öğrencisi olma durumu göz önüne alındığında karikatürize bir karakter olarak inşa edildiği görülen Ayten Öztürk'ün, yaşam pratiğiyle sahici bir kişilik olarak tasvir edilmediği görülmektedir. Doğulu negatif bir karakter olarak inşa edilen Ayten Öztürk'ün söylem tarzı, politik bir sosyoloji öğrencisinden daha çok yoz, lümpen bir kişilik olarak somutlaştırılır. Politik düzeyde Batı'nın egemen değerler sistemine karşı bir karakter olarak çizilen Ayten Öztürk adlı karakter, lümpen özellikleri ve sığ kişiliğiyle sistem karşıtı doğulu politik muhaliflerin olumsuz biçimde temsilini somutlaştırır. Ayten Öztürk adlı karakterin olumsuz biçimde tasvir edilmesi Doğu'lu olması bağlamında anlam kazanır. Bu nedenle Ayten Öztürk'ün sosyoloji okuması, politik iddialar taşıması bir şeyi değiştirmez. Bu yaklaşım filmde yaratılan karakterlerin oryantalist perspektifle inşa edilmesini açık biçimde somutlaştırır. Bu doğrultuda Ayten Öztürk'ün düşüncelerinden vazgeçmesi ve politik tutumunu terk etmesinde Lotte ve Susanne ile tanışması etkili olur. Bu durum Batılıların sevgi ve şefkatlerinin Doğulu bir "anarşisti" rehabilite etmesinin yolunu açar. Bu anlamda filmin kurgusunda Batılıların Doğuluları rehabilite etme kabiliyetleri estetize edilerek örtük bir biçimde oryantalist perspektif somutlaştırılır.

### **Lotte Staub**

Lotte Staub, fiziksel görünümü, yaşam pratiği, zihniyeti ve yaşama bakışıyla olumlu bir batılı karakter olarak çizilir. Dünyanın farklı yerlerini gezen Lotte yardımsever, duyarlı bir kişi olarak tasvir edilir. Lezbiyen bir kadın olan Lotte cinsel eğilimini sakınmadan yaşar. Bu açıdan Lotte marjinal sayılabilecek bir yaşam tarzını çok rahat bir şekilde pratiğe dökabilen bir karakter olarak dikkat çeker. Lotte, daha yeni tanıştığı Ayten Öztürk'e her türlü yardımı sunar. Arkadaşına yardım etmek konusunda taviz vermeyen Lotte bu uğurda kendi annesiyle tartışmayı dahi göze alır. Lotte öylesine "saf" öylesine "iyi" dir ki, sırf yeni aşkı Ayten'e yardım edebilmek adına eğitimini yarıda bırakır ve maddi manevi sıkıntıları göze alarak İstanbul'a yerleşir. Lotte maddi yoksunluklara rağmen pes etmez, dahası Ayten'e yardım etmek için tehlikeye atılır ve bu uğurda yaşamını kaybeder. Ana hatlarıyla bu biçimde inşa edilerek temsil edilen Batılı Alman kadın karakterlerden biri olan Lotte, Doğulu bir karakter olan Ayten'i tanıdıktan sonra

hayatı alt üst olur ve ölüme sürüklenir. Bu çerçevede Doğulularla ilişkiye giren “saf” Batılılar, sorunlu Doğuluların kurbanı olma tehdidiyle karşı karşıya bırakılır. Bu doğrultuda Lotte'nin, iyi niyetinin, empatik duyarlılığının kurbanı olan bir karakter olarak tasvir edildiğini ifade etmek olanaklıdır.

### **Susanne Staub**

Orta yaşın üstünde Alman bir kadın olan Susanne Staub, aynı zamanda yetişkin bir kadın olan Lotte Sataub'un annesidir. Olabildiğince toleranslı biçimde tasvir edilen Susanne adlı karakter, gençliğinde çeşitli hedefler peşinden Hindistan'a kadar gitmiştir ve yaşamının olgunluk dönemini dinginlik içinde sürdürmektedir. Kızının eğitimi için çabalayan Susanne, bir türlü üniversiteden mezun olamayan kızının geleceğini düşünen duyarlı bir anne olarak dikkat çeker. Türk bir mülteci kadının hayatlarına girmesiyle Susanne ve Lotte'nin yaşamları alt üst olur. Susanne, olabildiğince kızını şüpheli gördüğü yabancı kadına karşı uyardırmaya ve korumaya çalışır ancak Lotte bildiğini okur. Lotte'nin Ayten ile ilişkisine set çekemeyen Susanne Ayten'in Almanya'da kalması için elinden gelen imkanları sunar ancak iltica başvurusu kabul edilmez. Sonuçta Lotte, Ayten'in peşinden gider ve İstanbul'da öldürülür. Kızının ölümüyle sarsılan Susanne kin gütmeyiz, Ayten'i suçlamaz dahası Türkiye'ye yerleştikten sonra ona yardım elini uzatır. Susanne karakterine bakıldığında Alman bir kadının, bir annenin ne kadar da merhametli, anlayışlı ve yardımsever olduğu temasının işlendiği görülür. Bu bağlamda Susanne, kızının ölümüne yol açan gelişmeleri tetikleyen Ayten'e yardım ederek merhametini, sevgisini ve insancıl kişiliğini üst düzeyde sergileyen batılı bir karakter olarak yüceltilir. Ayten itirafçı olup cezaevinden çıktıktan sonra Susanne ona şefkatli kollarını açar. Sonuç olarak, Susanne güven veren görünümü, sükûneti, anlayışı ve bağışlayıcılığıyla estetize edilerek batılı bir kadın tipolojisi olarak inşa edilir.

### **FİLMDE YER ALAN ORYANTALİST UNSURLAR**

*Yaşamın Kıyısında* genel olarak değerlendirildiğinde yönetmenin oryantalist bir perspektifle karakterleri inşa ettiği görülmektedir. Nejat filmdeki altı ana karakter içinde doğulu köklerine karşı olumlu olarak inşa edilen tek karakterdir. Nejat'ın babasının karşıtı olarak inşa edilmesi onun batı kültürüne entegre olmasıyla somutlaştırılır. Bir tarafta göçmen olarak yerleştiği Almanya'ya kısmen entegre olan ancak kültürel

anlamda Batılılaşmayan Ali Aksu diğer tarafta Alman üniversitelerinde Alman dilini öğretecek kadar yetkinleşen oğlu Nejat Aksu. Baba ve oğul karşıtlığı bu eksenle kurularak iki farklı kültür karşılaştırılır. Doğuyu temsil eden baba, küfürlü konuşmalar, cehalet ve kadına uygulanan şiddetle özdeşleştirilerek Doğulu olmak olumsuzlanır. Diğer taraftan batı kültürü ile özdeşleştirilen oğul centilmenlik, insancıl olmak, özgecilik ve entelektüel düzeyde kültürlü olarak tasvir edilir.

Karakter inşaları filmde Almanya ve Türkiye’de çekilen sahnelerde kullanılan mekan seçimleri ve insan görüntüleriyle uyumlandırılarak oryantalist perspektif uzam boyutunda da somutlaştırılır. Filmde kullanılan kamusal alandaki görüntülerin ve resmi kurumlardaki uygulamaların Batı’yı olumlayan bir düzlemde oryantalist bir perspektifle kurulduğu görülür. Bremen ve Hamburg’da çekilen sahnelerde mekanlar düzenli ve temiz gösterilirken İstanbul’da düzen, temizlik ve dinginlik farklı boyutta gösterilir. Filmin ilk sahnelerinden birinde Almanya’da kutlanan 1 Mayıs festival havasında gösterilirken İstanbul’daki kutlamalar çatışmalar çerçevesinde gösterilir. Diğer taraftan İstanbul’daki sahnelerde ezan seslerinin kullanılması ve minarelerin defalarca gösterilmesi birçok filmde kullanılan oryantalist motiflerin *Yaşamın Kıyısında* filminde tekrarlandığını gösterir. Lotte’nin İstanbul’da tiner çeken sokak çocukları tarafından kapkaça uğraması ve ardından vurularak öldürülmesi oryantalist perspektifin mekanla bağlantılı biçimde sosyolojik zeminde etkili kılındığını gösteren bir başka unsur olarak filmde yer alır. Bu doğrultuda İstanbul suç, cinayet ve politik eylemlerle temsil edilir. Almanya’da öldürülen Yeter Öztürk ve onu öldüren Ali Aksu’nun doğulu karakterler olması, mekan değişse de sosyolojik boyutlu olumsuzlukların Doğulara özgü olduğu yaklaşımını pekiştirir. Bu bağlamda, filmde Doğu ve Batı birbirlerinin anti tezleri olarak tanımlanır.

Filmin anlatı yapısı içinde oryantalist bakışın belirginleştiği ve karikatürize temsillerin aşırı biçimde vurgulandığı unsurlardan biri de Almanya’daki sol ve sağ örgüt çevrelerinin betimlenmesidir. Filmde sol çevrelerde yer alan karakterler, mafyöz görünümlü, boyunlarına Zülfikar kolye takan lümpen kişiliklerdir. Diğer tarafta Almanya’daki muhafazakar Doğulular da mafyöz tipler olarak tasvir edilir. Bu durum genel evlerin etrafında dolaşıp orada çalışan Türk kadınları tespit edip ardından fuhuş sektöründe çalıştıkları için onları tehdit eden yan karakterler üzerinden somutlaştırılır. Bu anlamda Almanya’daki Doğulu sağ ve sol politik kesimler arasında farklardan ziyade olumsuzluk temelinde benzerlikler vurgulanır. Bu doğrultuda bahsi geçen

benzerlikler mafyözlük ve lümpenlik üzerinden somutlaştırılır. Her iki dünya görüşünün bu çerçevedeki göstergelerle temsil edilmesi filmdeki oryantalist perspektifi bariz biçimde somutlaştırır. Bu durum Ayten Öztürk'ün yaşadığı cezaevi koşulları içinde kadın mahkumların yaşam tarzı üzerinden de somutlaştırılır. Ayten Öztürk'le aynı davadan yargılanan arkadaşlarının kullandıkları jargon ve birbirleriyle ilişkileri karikatürize biçimde tasvir edilir. Bu doğrultuda Doğulu politik kesimlerin yüzeysel ve modası geçmiş ideolojilerle hareket eden kültürsüz insanlardan oluştuğu filmde somutlaştırılır.

## SONUÇ

Bilindiği üzere sanat bir çeşit seçme pratiğidir. Bu bağlamda filmlerde inşa edilen karakterler, yönetmenin belli bir perspektifle yaptığı tercih ve seçimlerle realize edilir. Bu doğrultuda filmlerde yer verilen karakterlerin belli iletileri somutlaştırmak amacıyla kurgulandığı bilinmektedir. Doğu – Batı karşıtlıklarının filmdeki altı karakter üzerinden analiz edildiği bu çalışmada *Yaşamın Kıyısında* filminde yönetmenin inşa ettiği karakterler üzerinden oryantalist bir perspektifle hareket ederek Doğuluları öteki olarak inşa ettiği görülmektedir. Bilindiği üzere oryantalizm, en genel anlamıyla Batılı bir perspektifle Doğu'nun tanımlanması, inşa edilmesi ve Doğu hakkında oluşturulan temsillerle, ideolojik bir söylemin kurulmasını ifade eder. Bu anlamda *Yaşamın Kıyısında* adlı filmde inşa edilen karakterlerle oluşturulan temsillerin, oryantalist bir perspektifle kurulduğu görülmektedir. Bu çerçevede filmde Batı norm ve değerlerini temsil eden karakterlerin olumlu biçimlerde betimlenerek inşa edildikleri görülmektedir. Bu doğrultuda filmde inşa edilen karakterlerin katı çizgilerle ve tek boyutlu biçimde tasvir edilmemesi, oryantalist perspektifin daha örtük biçimde realizasyonuna katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, *Yaşamın Kıyısında* adlı filmde karakter kurguları üzerinden oluşturulan söylem Batı'nın kültürel düzlemde Doğu'ya göre daha üstün olduğu şeklindeki oryantalist tezle uyumludur. Bu durum filmdeki karakter kurguları, kullanılan mekanlar ve kültürel karşıtlıklar üzerinden inşa edilen temsillerle belirginleşmektedir.

**KAYNAKÇA**

- Akın, F. (Yönetmen/Senarist). (2007). *Yaşamın Kıyısında* [Film]. Türkiye & Almanya : Anka film, Corazon International vd.
- Aslanyürek, S. (2004). *Senaryo Kuramı*. İstanbul : Pan.
- Behrens, V. & Töteberg, M. (2013). *Fatih Akın Sinema, Benim Memleketim Filmlerimin Öyküsü*. (Çev. B.Tut). İstanbul : Doğan Kitap.
- Chatman, S.(2009). *Öykü ve Söylem Filmde ve Kurmacada Anlatı Yapısı*.(Çev.Ö.Yaren). Ankara: De Ki.
- Cevizci, A.(2003). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Clifford, J.(2007). *Oryantalizm Üzerine* (Çev. F. B. Aydar). Aytaç Yıldız (Ed.). *Oryantalizm Tartışma Metinleri içinde* ( s.134-158). Ankara : Doğu-Batı.
- Egri, L.(1960). *The Art of Dramatic Writing*. New York : A Touchstone Book.
- Field, S. (2013). *Senaryo : Senaryo Yazımının Temelleri*. (Çev. Ş.Erol). İstanbul : Alfa.
- Güvenç, B.(2011). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut.
- Said, E.(2013). *Şarkiyatçılık Batının Şark Anlayışları*. (Çev. B. Ülner). İstanbul : Metis.
- Uluç, G. (2009). *Medya ve Oryantalizm*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.